

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Weerbare democratie: de grenzen van democratische tolerantie

Rijkema, B.R.

Citation

Rijkema, B. R. (2015, December 12). *Weerbare democratie: de grenzen van democratische tolerantie*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/37029>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/37029>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/37029> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Rijpkema, Bastiaan Riemer

Title: Weerbare democratie : de grenzen van democratische tolerantie

Issue Date: 2015-12-15

Weerbare democratie
de grenzen van democratische tolerantie

Bastiaan Rijpkema

Weerbare democratie
de grenzen van democratische tolerantie

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof.mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op dinsdag 15 december 2015
klokke 16.15 uur

door

Bastiaan Riemer Rijpkema
geboren te Zwolle
in 1987

Promotor: prof. dr. P.B. Cliteur

Promotiecommissie: prof. dr. A. Ellian
prof. mr. E.C.M. Jurgens (VU Amsterdam, Universiteit Maastricht)
prof. dr. M. de Wilde (Universiteit van Amsterdam)
prof. mr. dr. E.R. Muller
dr. G. Molier

Van dit proefschrift verschijnt een handelseditie met dezelfde titel bij uitgeverij Nieuw Amsterdam.

Beknopte inhoudsopgave

Inleiding	11
------------------	-----------

Hoofdstuk 1: Ontstaan en ontwikkeling

1. Het antidemocratische Interbellum	33
2. De oratie van George van den Bergh	38
3. Bouwstenen	40
4. Karl Loewenstein	46
5. De weerbare democratie van George van den Bergh	56

Hoofdstuk 2: Alternatieven en kritiek

1. Inleiding	99
2. Alternatieve theorieën	100
3. Pragmatische kritiek	137
4. Principiële kritiek	154
5. Alternatieven en kritiek: conclusies	166

Hoofdstuk 3: Democratie als zelfcorrectie

1. Inleiding	171
2. Een theorie van weerbare democratie: democratie als zelfcorrectie	172

3. Kritiek van de weerbare democratie beantwoord	224
Uitleiding	235
Epiloog	245
Verantwoording	257
Dankwoord	259
Summary	261
Literatuur	271
Jurisprudentie	299
Curriculum vitae	301

Uitgebreide inhoudsopgave

Inleiding 11

*Heer en meester – Voorbij de locus classicus – Het probleem –
Eerste verkenning – Dit proefschrift*

Hoofdstuk 1: Ontstaan en ontwikkeling

1. Het antidemocratische Interbellum 33

2. De oratie van George van den Bergh 38

3. Bouwstenen 40

Mill en Voltaire

4. Karl Loewenstein 46

De zwakke plekken van de democratie 46
Sajo's interpretatie: een theorie van emotionalisme 49
'Democracy must become militant' 51
De kritiek van Greenberg 52
Vader van de weerbare democratie 55

5. De weerbare democratie van George van den Bergh 56

In navolging van Bonger 56
Gewelddadige en geweldloze partijen 58
Hans Kelsen: alle overtuigingen zijn gelijk 60
Excurs: het juridisch betoog 64
Een eerste antwoord op Kelsen: beginselendemocratie 72
Een tweede antwoord: democratie als zelfcorrectie 76
Markovitch en de wet van de reactie 78
De interpretaties vergeleken 83
Waarborgen 85

<i>Kritiek</i>	86
<i>Democratie als doel</i>	93

Hoofdstuk 2: Alternatieven en kritiek

1. Inleiding	99
2. Alternatieve theorieën	
<i>Karl Popper</i>	100
<i>Geen tolerantie voor de intoleranten</i>	101
<i>Poppers democratieopvatting</i>	102
<i>Popper en de weerbare democratie</i>	106
<i>Popper als weerbare democratedenker</i>	109
<i>Carl Schmitt</i>	111
<i>John Stuart Mill</i>	116
<i>John Rawls</i>	117
<i>Kirshners theorie van weerbare democratie</i>	121
<i>Svetlana Tyulkina: contraterrorisme en religieus extremisme</i>	128
3. Pragmatische kritiek	
<i>Pragmatische bezwaren</i>	138
<i>De pragmatische bezwaren nader uitgewerkt</i>	140
<i>De pragmatische bezwaren getoetst</i>	143
<i>Positieve neveneffecten van partijverboden</i>	149
<i>Pragmatische bezwaren: conclusies</i>	150
<i>Weerbare democratie buiten de West-Europese context en ‘transitioneel constitutionalisme’</i>	151
4. Principiële kritiek	154
5. Alternatieven en kritiek: conclusies	166

Hoofdstuk 3: democratie als zelfcorrectie

1. Inleiding	171
2. Een theorie van weerbare democratie: democratie als zelfcorrectie	
<i>Het idee van democratie als zelfcorrectie</i>	173
<i>Zelfcorrectie als unieke eigenschap</i>	176
<i>Twee tegenwerpingen</i>	177
<i>Het verschil met de materiële democratieopvatting</i>	179
<i>Zelfcorrectie als verbodsgrond</i>	180
<i>Wat geldt als aantasting van het zelfcorrigerende vermogen?</i>	181
<i>Het Bundesverfassungsgericht over democratie</i>	183
<i>Het beginsel van politieke concurrentie</i>	190
<i>Het EHRM over democratie</i>	191
<i>Drie kanttekeningen bij Refah en latere jurisprudentie</i>	196
<i>De drie beginselen van democratie als zelfcorrectie</i>	201
<i>Procedurele waarborgen I: rechterlijke controle</i>	203
<i>Procedurele waarborgen II: de Europese dimensie van weerbare democratie</i>	205
<i>Procedurele waarborgen III: het verzoek tot een partijverbod</i>	213
<i>De vormgeving van partijverboden</i>	214
<i>Parlementariërs en partijverboden</i>	218
3. Kritiek van de weerbare democratie beantwoord	
1. <i>Een weerbare democratie is ondemocratisch</i>	224
2. <i>Optreden tegen antidemocraten kan wellicht worden gerechtvaardigd, maar in de praktijk is een legitiem moment om in te grijpen niet aan te wijzen</i>	225
3. <i>Al is er een acceptabel moment voor ingrijpen aan te wijzen, door de afwezigheid van juridische criteria</i>	228

<i>zal het altijd een politiek besluit blijven</i>	
4. <i>Moet het verzet tegen antidemocraten niet worden overgelaten aan de samenleving?</i>	229
5. <i>Moet er niet ook aandacht zijn voor de interne democratie van partijen?</i>	230
6. <i>Is een eeuwigheidsclausule eigenlijk niet een beter beschermingsmechanisme dan een partijverbod?</i>	231
7. <i>Is de weerbare democratie wel toegesneden op nieuwe, eenentwintigste-eeuwse problemen?</i>	232
Uitleiding	235
<i>Popper en Marcuse – De theorie van democratie als zelfcorrectie</i>	
Epiloog	245
Verantwoording	257
Dankwoord	259
Summary	261
Literatuur	271
Jurisprudentie	299
Curriculum vitae	301